

Школски библиотекарски – следећа генерација Научна фантастика или могућа мисија

Имају ли школске библиотеке будућност

Садашњост школских библиотека и библиотекара у Србији, нарочито у основним школама, прилично је суморна и не баш инспиративна за писање. Дакле, једино што преостаје је будућност. Мењају се закони и правилници, уводе новине. Од јесени 2018. чека нас нови наставни програм или програм наставе и учења, а директори школа су у јуну добили допис у коме је дат предлог активности за унапређивање рада школске библиотеке, који, уствари, садржи већ све постојеће облике рада. Још увек ништа о побољшање статуса професије. Дакле, ред је на нас – да осмислимо бољу будућност и потрудимо се да се оствари.

Школски библиотекарски се суочавају са проблемима не само у Србији, него у целом свету. Развој технологије је донео промене у свим аспектима живота, па и у образовању и начину на који се учи и подучава. Интернет, рачунари и мобилни телефони омогућавају приступ огромном броју информација у свако време и скоро на сваком месту на планети. Све то је довело до питања: Да ли су потребне школске библиотеке и библиотекари? Одговори су различити и често потпуно супротни; од оних који тврде да ће библиотекари бити све потребнији управо због обиља информација, до ставова да библиотеке неће бити исплативе у будућности и да ће сви умети самостално да баратају информацијама.

Управо због тога и у богатим друштвима смањује се број библиотека и библиотекара, али и покрећу кампање за њихово очување, па чак и повећање. Библиотекарски и њихова удружења у САД, Аустралији, Канади и Великој Британији, где школско библиотекарство има дугу традицију и где се постављају стандарди професије, последњих неколико година озбиљно се баве питањем будућности. Они спроводе истраживања која показују важност библиотека и библиотекара, разматрају утицај дигиталног доба, препознају могућности за развој и уводе иновације у програме рада.

Школски библиотекарски сматрају да ће библиотека постојати у будућности, али ће сигурно изгледати другачије. Без обзира да ли ће у њој бити књига или не, да ли ће постати рачунарска лабораторија, или ће можда бити виртуелна; библиотекарски треба да сами учествују у њеном креирању.

У овом тексту ће бити представљени основни концепти школске библиотеке сутрашњице које предлажу колеге у Америци, Европи, Аустралији. Могу да послуже као извор идеја за креирање новина у раду српских школских библиотека и израду предлога у вези са стандардима за школске библиотеке који треба упутити Министарству.

Документи - Смернице за школске библиотеке

Концепти школске библиотеке садашњости и будућности су у сагласности и са ИФЛА „Смерницама за школске библиотеке“ из 2015.¹ У том документу је проширен појам библиотечке збирке и наведени су критеријуми за управљање дигиталним збиркама, које су постале саставни део школских библиотека у свету и препоручују се обезбеђивање дигиталних ресурса у складу са наставним планом и интересовањима ђака и наставника. Тиме ће се постићи да деца од корисника информација постану њихови креатори. Тако ће школске библиотеке постати места заједничког рада (makerspaces) у којима ће бити рачунари и друга опрема потрена учење укључујући и креирање информација.

У вези са развијањем информационе и медијске писмености наводи се да је важно обезбедити план наставе и учења (подучавања и учења) у три области:

- Знање и разумевање информација и медија ради социјалног и демократског учења узаједници,
- Вредновање медијских текстова и извора информација,
- Продукција и коришћење медија и информација.

¹ IFLA School Library Guidelines, 2nd edition,

<https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>

Циљ свих школских библиотека је стварање информационо писмених ученика који су одговорни чланови друштва. Информационо писмени ученици су способни, умеју самостално да уче и свесни су својих информационих потреба. Верују у своју способност решавања проблема и знају како пронаћи релевантне и поуздане информације. Способни су да користе технолошке алате за приступ информацијама и да пренесу научено. Добро се сналазе у ситуацијама када постоји више одговора или ниједан. Одржавају висок стандард свог рада и стварају квалитетне производе. Информационо писмени ученици су флексибилни, могу да се прилагођавају промени и функционишу самостално и у групи.

У вези са наставним програмима школских библиотека истиче се да школски библиотекари треба да се усмеравају на основне педагошке активности:

- промоција писмености и читања,
- развијање информационе и медијске писмености,
- истраживачки усмерену наставу,
- интеграцију технологије,
- стручно усавршавање,
- уважавање књижевности и културе.

Школске библиотеке препознају важност поседовања стратешког оквира за поучавање вештинама информационе и медијске писмености и доприносе унапређењу ученичких вјештина у сарадњи с наставницима.

Стручним усавршавањем развијају се и бројне нове компетенције библиотекара који преузима и улогу менаџера, медијатора, учитеља итд. Он треба стално да ради на осавремењавању своје праксе и да буде компетентан у тражењу нових извора информација, као и да оспособи своје колеге и остале кориснике за тражење релевантних извора информација, за процењивање истих и за служење њима.

Вредновање рада школске библиотеке је важан аспект у непрекидном циклусу трајног напретка. Оно помаже да се ускладе програм и услуге библиотеке са циљевима рада школе. Вредновање показује ученицима и наставницима, библиотекару и широј образовној заједници добробити програма и услуга школске библиотеке. Вредновање пружа податке потребне за побољшање програма и услуга, као што помаже библиотекарем и корисницима библиотеке да схвате и цене њену вредност. Такође, међу важним активностима библиотекара су и маркетинг и промоција, као и заговарање за школске библиотеке.

Трансформација: Школска библиотека - радионица будућности

Истраживања и пракса показују да са развојем технологије школске библиотеке све брже мењају свој изглед и намену. Оне се трансформишу; нису само физичко окружење у коме се чувају књиге и влада ред и тишина, оне пружају приступ и штампаним и дигиталним изворима информација, а ученици их користе да истражују и израђују задатке и пројекте. Библиотекар није само чувар књига, него инструктор који подучава како се користи технологија и стиче знање.

Библиотеке се прилагођавају сталном напретку технологије, а то доводи до потпуно нових идеја у изгледу и услугама које се нуде корисницима. Правци и могућности у развоју библиотеке односе се на: изворе информација, улогу библиотека и библиотекара у учењу и коришћењу информационо-комуникационих технологија, промену простора, сарадњу са другим библиотекама и библиотекарем.

Нови концепт у развоју библиотеке базира се на два модела: сарадничко учење и место заједничког рада. Први појам (енг. *Learning commons*) упућује на то да библиотека постаје простор у коме се одвија учење, истраживање, сарадња, комуникација, а библиотекар је посредник између ресурса и ученика. То је свеобухватан процес у ком постоји сарадња наставника, библиотекара и ученика, заједнички се планира, подучава и вреднује, а кључну улогу има библиотекар који иновира процесе учења у контексту умреженог, информационо-комуникационог окружења. Други термин (енг. *Makerspace*) означава да је библиотека место где се корисници фокусирају на израду (на пример заједнички израђују одређени предмет) и где могу да користе дигиталне камере, 3Д штампаче, програме за фотомонтажу итд.

Ова идеја чини да улога библиотеке буде веома широка и да обухвата целокупни процес учења од читања и истраживања до дизајнирања и продукције новог знања (производа) и дељења. Тако се повезује развијање вештине истраживања, критичког и креативног мишљења са реализацијом наставног плана и програма.

Нови изглед и ресурси

Библиотека постаје центар за учење и мења изглед. Столови и столице, па чак и полице са књигама, померају се у складу са захтевима ученика и наставника. Екрани, телевизори и беле табле користе се за учење. Окружење је такво да се у њему снима кратки филм, прави трејлер за књигу, израђује пројекат и сарађује са другима. У уређењу простора и осмишљавању активности учествују и деца и родитељи. Тако се на пример може организовати шаховски меч, или израда предмета старих заната, или клуб за плетење, а затим направи изложба радова насталих током часова (радионица).

Осим штампаних извора, библиотека садржи и електронске ресурсе, од е-књига до академских база података и програма (апликација) који омогућавају ученицима да развијају критичко и креативно размишљање и да стекну нове вештине. Дигиталне платформе, тј. извори информација постају норма у изградњи колекција. Дигитални медији и садржаји могу да у будућности замене књиге у штампаном облику.

Библиотеке постају комбинација физичке и виртуелне реалности и тако се побољшава рад, тј. формира се виртуелна библиотека и услуге се могу користити током целог дана сваког дана (24/7). Како се истраживање и тражење информација све више одвија на веб страницама, онлајн програми и садржаји ће омогућити стални приступ школској библиотеци и учење и када ђаци нису у школи. Школске библиотеке које нуде виртуелне услуге привлаче читаоце и имају много више шанси да допру до већег броја корисника.

Библиотекари треба да редизајнирају веб страну своје библиотеке, да пишу чланке, постављају примере приказа књига, наставне и друге корисне дигиталне садржаје, као и линкове који воде на друге изворе информација. Могу да креирају сопствене дигиталне колекције, рецимо на платформи LoCloud и тако се укључе у портал Европеана².

Школски библиотекар треба да помаже ђацима да приступају информацијама у различитим изворима и у свим медијима. Може рецимо да организује сусрет са писцем, или експертима у другим областима путем скајпа или видео конференције.

Виртуелно окружење нуди бројне могућности: системе за електронско учење и управљање курсевима (на пример Мудл платформа), изложбе у виртуелним музејима и 3Д презентације, виртуеле туре по пределима на Земљи и у свемиру, рад на заједничким пројектима, учење страних језика, организацију састанака, различите облика комуникације (чет, аудио и видео комуникација) и сл. Социјалне мреже повезане са наставним програмом омогућавају да ученици, наставници и библиотекари тренутно деле идеје у вези са појединим лекцијама. Још једна предност примене виртуелних окружења јесте учење кроз игру. Едукативне апликације чине учење забавним - личи на игрице, а заправо ученици уче.³

Кад се говори о услугама, предлаже се и да школска библиотека понуди коришћење мобилних телефона, таблета или лаптоп рачунара за приступ дигиталним садржајима. Уз одговарајућу опрему могуће су разне симулације и тренинзи како би ученици/студенти могли из прве руке да искусе како нешто функционише, без ризика који постоји у стварном свету (на пример симулатор за вожњу и сл.).

² Предраг Ђукић, Примена клауд технологија у библиотекама: пример пројекта LoCloud, Читалиште број 26, http://citaliste.rs/casopis/br26/djukic_predrag.pdf

³ The 5 Most Important Opportunities for School Libraries,

https://www.softlinkint.com/downloads/5_Important_Opportunities_for_School_Libraries_new_logo.pdf

Ово можда изгледа као научна фантастика, али већ постоје библиотеке које су ушле у будућност. Један од примера је средња школа у околини Лос Анђелеса (Locke High School, Los Angeles)⁴ која је добила нови изглед.

У њој и даље има књига, али је основна идеја уређења да се обезбеди простор за сарадњу ученика и примену вештина креативног мишљења. Нови простор треба да буде инспиративан за ђаке и наставнике, који могу да седе на удобним седиштима слободно размештеним, да разговарају и заједно раде на пројекту. Други пример је средња школа у Њу Џерзију (New Milford High School, New Jersey)⁵. Да би ученици могли да заједнички раде на пројекту, библиотекар и наставници су креирали виртуелни простор за учење који садржи пет делова као што су позориште, хол, место за састанке и различита места за учење. Сто двадесет ђака је испробало тај простор, користе информације у различитим медијима и у њему сарађују, било да су у школи или ван ње. Тако библиотека стално ради и омогућава радно окружење за децу и наставнике.

У неким школским библиотекама корисницима су доступни и уређаји за доживљај виртуелне реалности⁶.

Сарадња

Школске библиотеке треба да сарађују међусобно, као и са јавним библиотекама, посебно у вези са организацијом пројеката. Сарадња би омогућила заједничко коришћење разноврсног дигиталног садржаја. Таква врста сарадње може се проширити и на музеје и друге институције. Тиме се остварује образовање ван зидова школе.

За нас библиотекаре је важно да имамо лично професионално окружење, да сарађујемо са колегама у суседној школи, локалној заједници и широм света кроз социјалне мреже и да пратимо постигнућа у другим земљама.

⁴ <https://www.fastcoexist.com/3033930/futurist-forum/is-this-the-school-library-of-the-future>

⁵ <http://www.centerdigitaled.com/news/Collaborative-Learning-Spaces-Become-Virtual-Reality.html>

⁶ <http://www.nikkidrobertson.com/2016/01/can-virtual-reality-be-reality-in.html>

Школска библиотека – следећа генерација

Наслов овог дела текста инспирисан је серијом „Звездане стазе – Следећа генерација“, која је препознатљива је по идеји холодека, просторије у коју, када уђете, можете да активирате „програм“ за стварање аутентичног окружења и ситуација као у реалном животу. Како би тај холодек (виртуелну реалност) могли да користе ђаци будућности?

Замислите сцену као из серије. После успешног решавања истраживачког задатка, путовања до сателита и повратка у базу (где год да се налази у свемиру), неколико тинејџера одлази у холодек програмиран да представља окружење школске библиотеке са почетка 21. века.

У њој полице пуне књиге, телевизор, три рачунара, столови и столице, неколико удобних фотеља и библиотекарка која ишчекује ђаке. Дечаци и девојчице седају на своја места, узимају књиге које су раније изабрали и читају. Сви држе књигу истог садржаја, наизменично читају по пар страна и завршавају последње поглавље. Разговарају са библиотекарком о књизи, траже да им објасни време у коме се дешава радња, неко далеко и чудно, скоро бајковито време када су се деца играла у двориштима, на ливадама, у природи, када је неки дечак покушавао да улови Месец пењањем на брдо. Библиотекарка одговара на сва питања, појашњава значење неких речи, а онда прича о животу писца популарног пре/већ 250 година, о његовим другим књигама и филмовима снимљених по њима. Договарају се да следећи сусрет посвете гледању једног од тих филмова. Ученици излазе из холодека, искључују програм и одлазе на ручак.

Не знам како ће изгледати библиотеке у 23. веку, нити да ли ће заиста деца и одрасли боравити у носталгичној варијанти библиотеке прошлости. Оно што садашњост поручује је да дигитално доба носи нову културну револуцију и од цивилизације засноване на штампи ствара дигиталну. Школске библиотеке су део промена које се дешавају. Ако могући корисници више не морају да дођу у библиотеку да би добили информацију, треба да пронађемо нове разлоге због којих ће долазити. Технологија унутар библиотеке је све важнија; осим полица за књиге, столова и места за седење, библиотека може да има и музички студио или опрему високе технологије (3Д штампаче, програме са игрицама итд.). У дигиталном окружењу корисници треба да стичу вештине проналажења информација, да науче како да их интерпретирају и о њима разговарају. Библиотека пружа нови начин учења: персонализовани, рад на пројекту са мањом групом, сарадњу међу ученицима и наставницима.

Када сваки ученик већ носи глобалну библиотеку на мобилном телефону или таблету, улога школског библиотекара је можда још важнија. Он постаје експерт у технологији, инструктор, тренер, ментор, наставник; учествује у заједничком планирању и подучавању, развијању критичког и креативног мишљења код деце и вештина комуникације и сарадње, укључује се у реализацију наставног плана и програма у области предузетништва. Он помаже ученицима у раду са обиљем информација, подучава их како да конструишу ново знање из света који их окружује. Обезбеђује простор (физички и виртуелни) који подстиче истраживање, креирање и сарадњу међу ученицима и наставницима и са широм заједницом.

На нама је да предвидимо, мењамо и стварамо будућност.

Литература

1. The 5 Most Important Opportunities for School Libraries, www.softlinkint.com/downloads/5_Important_Opportunities_for_School_Libraries_new_logo.pdf
2. IFLA School Library Guidelines, <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>
3. Collaborative Learning Spaces Become Virtual Reality, www.centerdigitaled.com/news/Collaborative-Learning-Spaces-Become-Virtual-Reality.html
4. 21st-Century Libraries: The Learning Commons, www.edutopia.org/blog/21st-century-libraries-learning-commons-beth-holland
5. Alliance for Excellent Education, <http://all4ed.org/press/future-ready-schools-announces-new-project-to-recognize-school-librarians-as-leaders-in-school-transformation/>
6. School Libraries of the Future: 5 Trends to Watch, <http://geiendorsed.com/blog/beyond-the-classroom/school-libraries-of-the-future-5-trends-to-watch/>
7. Five trends in library Makerspaces, www.open-shelf.ca/160615-trends-makerspaces/
8. Augmented Reality in the Library, www.pinterest.com/msoreadsbooks/augmented-reality-in-the-library/
9. Can Virtual Reality Be a Reality in Schools?, www.nikkidrobertson.com/2016/01/can-virtual-reality-be-reality-in.html
10. Корићанин, Един. „Развој виртуелних окружења и примена у електронском учењу“, www.ftn.kg.ac.rs/download/SIR/SIR%20Edin%20Koricanin.pdf
11. Is This The School Library Of The Future?, www.fastcoexist.com/3033930/futurist-forum/is-this-the-school-library-of-the-future
12. School Libraries, <http://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2014/school-libraries>.
13. Ђукић, Предраг. „Примена клауд технологија у библиотекама: пример пројекта LoCloud“, Читалиште број 26, http://citaliste.rs/casopis/br26/djukic_predrag.pdf
14. Indoor school holidays 2016-2017: Events & Activities, www.visitmoretonbayregion.com.au/indoor-christmas-school-holidays-2016-activities-events/.
15. The New School Library, www.nais.org/Magazines-Newsletters/ISMagazine/Pages/The-New-School-Library.aspx